

AIŠKINAMASIS RAŠTAS
DĖL LIETUVOS RESPUBLIKOS BIBLIOTEKŲ ĮSTATYMO NR. I-920 5, 6¹ IR 19
STRAIPSNIŲ PAKEITIMO ĮSTATYMO PROJEKTO

1. Įstatymo projekto rengimą paskatinusios priežastys, parengto projekto tikslai ir uždaviniai

Lietuvos Respublikos bibliotekų įstatymo Nr. I-1920 (toliau – Bibliotekų įstatymas) 5 straipsnio pakeitimo įstatymo projektas (toliau – Įstatymo projektas) parengtas siekiant patikslinti Bibliotekų įstatymo 5 straipsnio 2 dalyje pateiktą nuorodą į Lietuvos Respublikos valstybės ir savivaldybių įstaigų darbuotojų ir komisijų narių darbo apmokėjimo įstatymą, vietoje jo nurodant pakeistą Lietuvos Respublikos biudžetinių įstaigų darbuotojų darbo apmokėjimo ir komisijų narių atlygio už darbą įstatymo pavadinimą.

Įstatymo 6¹ straipsnio pakeitimo įstatymo projektas parengtas siekiant suderinti Bibliotekų įstatymo ir kitų kultūros įstaigų veiklą reglamentuojančių įstatymų (Lietuvos Respublikos kultūros centrų įstatymo, Lietuvos Respublikos muziejų įstatymo, Lietuvos Respublikos profesionaliojo scenos meno įstatymo) nuostatas, kuriuose įstaigų vadovų nepriekaištinga reputacija apibrėžta taip, kaip tai nustato Lietuvos Respublikos valstybės tarnybos įstatymas.

Siekiant teisėkūros ekonomiškumo ir atsižvelgiant į Lietuvos Respublikos biudžetinių įstaigų įstatymo Nr. I-1113 pakeitimo įstatymą, įsigaliosiantį 2024 m. sausio 1 d., kuriuo keičiasi biudžetinių įstaigų vadovų veiklą reglamentuojantis straipsnis bei jame išdėstytos nuostatos, Įstatymo projektu yra keičiamos Bibliotekų įstatymo 6¹ straipsnio 2¹ dalies nuostatos, kad savivaldybės viešosios bibliotekos vadovas gali būti skiriamas be konkurso antrajai 5 metų kadencijai, jeigu jo eitos kadencijos metu visuose kasmetiniuose veiklos vertinimuose jo metų veikla buvo įvertinta *gerai* arba *labai gerai* į <...> jo metų veikla buvo įvertinta kaip *atitinkanti lūkesčius* ir (ar) *viršijanti lūkesčius*.

Įstatymo 19 straipsnio pakeitimo įstatymo projektas parengtas atsižvelgiant į nuolat viešojoje erdvėje pasirodančius pranešimus ir negatyvias visuomenės reakcijas dėl bibliotekų pripažintų nereikalingomis arba netinkamomis naudoti nurašytų knygų naikinimo (perdavimo utilizuoti). Įvertinus visuomenės emocinį santykį į knygas, kaip specifinį valstybės ar savivaldybės turtą, kurio vertė yra ne tiek materialinė, kiek simbolinė (intelektinis kūrinys, tekstinės ir vaizdinės informacijos saugojimo priemonė, bendravimo forma), siekiama įteisinti galimybę pripažintas nereikalingomis arba netinkamomis naudoti bibliotekų fondo nurašytas knygas neatlygintinai perduoti fizinių ir juridinių asmenų nuosavybėn.

Antrinė knygų ir kitų dokumentų atranka ir aktualumo netekusių dokumentų nurašymas yra vienas iš pagrindinių efektyvaus bibliotekų fondo valdymo proceso elementų, kuris užtikrina būtiną fondo atnaujinimą ir jo aktualumą. 2022 m. duomenimis, šalies bibliotekų fondą sudarė iš viso 47 351 871 fiz. vnt. dokumentų, iš jų – 42 095 021 fiz. vnt. knygų. Per 2022 metus bibliotekos nurašė 2 150 131 fiz. vnt. knygų (4,5 proc.), kurios neatitinka vartotojų poreikių ir yra pripažintos nereikalingomis arba netinkamomis (negalimomis) naudoti. Pažymėtina, kad nurašymo procentas, įvertinant tarptautines rekomendacijas, šalies bibliotekose nėra aukštas (rekomenduojamas – 8 proc.). Atkreiptinas dėmesys, kad pagal 2019 m. Kultūros ministerijos užsakymu atlikto Lietuvos bibliotekų fondo valdymo tyrimo rekomendacijas, pradiniam etape artėdamos prie naujosios bibliotekos filosofijos, bibliotekos turi nedelsdamos padidinti aktualumo netekusių, didelio egzemplioriškumo (ypač nenaudojamų) knygų ir kitų dokumentų nurašymą tam, kad būtų užtikrinta fondo komplektavimo ir valdymo kokybė bei atitiktis skaitytojų poreikiams.

Probleminę situaciją bibliotekoms sukuria tas faktas, kad leidinio paklausa vienerius–trejus metus po jo publikavimo labai skiriasi nuo vėlesnės to leidinio paklausos (išskyrus mokomuosius ir kitus pagal mokymo programas privalomus leidinius): paprastai ji sumažėja dviem trečdaliais. Todėl bibliotekoms skaitytojų aptarnavimui pirmus trejus metus po leidinio publikavimo ir vėliau yra reikalingas skirtingas to paties leidinio egzempliorių kiekis. Pertekliniai ir nebeaktualūs leidinių dubletai yra nurašomi iš bibliotekos fondo pagal priežastis, kurias apibrėžia Bibliotekų fondo apsaugos nuostatai, patvirtinti Lietuvos Respublikos kultūros ministro 2010 m. spalio 6 d. įsakymu Nr. 499 „Dėl Bibliotekų fondo apsaugos nuostatų patvirtinimo“.

Bibliotekų fondo nebereikalingų leidinių likvidavimą (perdavimą utilizuoti), kaip ir viso valstybės ar savivaldybių įsteigtų įstaigų netinkamo (negalimo) naudoti turto likvidavimą, reglamentuoja Lietuvos Respublikos valstybės ir savivaldybių turto valdymo, naudojimo ir disponavimo juo įstatymas ir Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2001 m. spalio 19 d. nutarimu Nr. 1250 patvirtintas Pripažinto nereikalingu arba netinkamu (negalimu) naudoti valstybės ir savivaldybių turto nurašymo, išardymo ir likvidavimo tvarkos aprašas. Problema ta, kad šalinamos iš fondo dokumentus teoriškai bibliotekos turi galimybę, o ir privalo, bandyti parduoti joms nebereikalingus leidinius viešo aukciono būdu pagal Nereikalingo arba netinkamo (negalimo) naudoti valstybės ir savivaldybių turto pardavimo viešuose prekių aukcionuose tvarkos aprašą, patvirtintą Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2001 m. gegužės 9 d. nutarimu Nr. 531 „Dėl Nereikalingo arba netinkamo (negalimo) naudoti valstybės ir savivaldybių turto pardavimo viešuose prekių aukcionuose tvarkos aprašo patvirtinimo“. Tačiau praktiškai, aukciono tvarka (vieninga visiems objektams) yra sudėtinga ir iš esmės netinkama senų (kelių, keliolikos metų) ir mažos vertės leidinių pardavimui, todėl aukciono organizavimo sąnaudos tampa dešimtis kartų didesnės nei gaunama nauda. Tokiu atveju bibliotekos sunaikina knygas, kurios dar nėra praradę savo informacinės vertės ir dar turėtų savo skaitytoją arba susiformuoja labai didelius mainų fondus, kurių saugojimui būtinos papildomos fizinės erdvės ir veiklos sąnaudos.

Teikiamo Įstatymo projekto tikslai yra šie:

1) siekiant Lietuvos Respublikos bibliotekų įstatymo nuostatų dermės su Lietuvos Respublikos valstybės tarnybos įstatymu, nustatyti, kad Lietuvos nacionalinės, apskričių, savivaldybių viešųjų ir valstybinės reikšmės bibliotekų vadovai, taip pat pretenduojantys šias pareigas eiti asmenys nelaikomi nepriekaištingos reputacijos, jeigu jie neatitinka nepriekaištingos reputacijos reikalavimų vadovaujantis Valstybės tarnybos įstatymu.

2) nustatyti galimybę Lietuvos Respublikos valstybės ir savivaldybių turto valdymo, naudojimo ir disponavimo juo įstatymo nustatyta tvarka nurašytas Lietuvos bibliotekų fondo, išskyrus senų, retų ir ypač vertingų knygų ir rankraščių fondą ir nacionalinio publikuotų dokumentų archyvinį fondą, knygas prieš jas likviduojant neatlygintinai perduoti fizinių ir juridinių asmenų nuosavybėn Lietuvos Respublikos kultūros ministro nustatyta tvarka.

2. Įstatymo projekto iniciatoriai (institucija, asmenys ar piliečių įgalioti atstovai) ir rengėjai

Įstatymo projekto iniciatorė – Lietuvos Respublikos kultūros ministerija. Projektą parengė Kultūros ministerijos Atminties institucijų politikos grupės (vadovė Rūta Pileckaitė-Vasilienė, tel. +370 608 45 973, el. p. ruta.pileckaite@lrkm.lt) patarėja Gražina Lamanauskienė, tel. +370 608 45 980, el. p. grazina.lamanauskiene@lrkm.lt.

3. Kaip šiuo metu yra reguliuojami įstatymo projekte aptarti teisiniai santykiai

1. Įstatymo 5 straipsnio 2 dalyje pateikta nuoroda į Lietuvos Respublikos valstybės ir savivaldybių įstaigų darbuotojų ir komisijų narių darbo apmokėjimo įstatymą.

2. Įstatymo 6¹ straipsnio 4 dalis reglamentuoja detalius nepriekaištingos reputacijos kriterijus Lietuvos nacionalinės, apskričių, savivaldybių viešųjų ir valstybinės reikšmės bibliotekų vadovams, taip pat pretenduojantiems šias pareigas eiti asmenims. Asmuo nelaikomas nepriekaištingos reputacijos, jeigu atitinka bent vieną iš šių sąlygų: yra pripažintas kaltu dėl tyčinio nusikaltimo padarymo ir turi neišnykusį ar nepanaikintą teistumą; yra pripažintas kaltu dėl baudžiamojo nusižengimo valstybės tarnybai ir viešiesiems interesams ar korupcinio pobūdžio baudžiamojo nusikaltimo padarymo ir nuo nuosprendžio įsiteisėjimo dienos nepraėjo 3 metai; yra pripažintas kaltu dėl nusikaltimų, kuriais padaryta turtinė žala valstybei, ir turi neišnykusį ar nepanaikintą teistumą; yra uždraustos organizacijos narys; yra atleistas iš skiriamų arba renkamų pareigų dėl priesaikos ar pasižadėjimo sulaužymo, darbo pareigų pažeidimų ir nuo atleidimo iš pareigų dienos nepraėjo 3 metai; piktnaudžiauja alkoholiu, psichotropinėmis, narkotinėmis ar kitomis psichiką veikiančiomis medžiagomis; yra pripažintas šiurkščiai pažeidęs Lietuvos Respublikos viešųjų ir privačių interesų derinimo valstybinėje tarnyboje įstatymo reikalavimus ir nuo pažeidimo paaiškėjimo dienos nepraėjo 3

metai; yra pripažintas šiurkščiai pažeidęs kultūros ministro patvirtintas Kultūros įstaigų darbuotojų profesinės veiklos ir etikos taisyklės (toliau – Taisyklės) ir nuo pažeidimo paaiškėjimo dienos nepraėjo 3 metai. Taisyklių šiurkščiu pažeidimu laikomas du ir daugiau kartų per vienus metus kultūros įstaigos darbuotojo padarytas Taisyklių pažeidimas, kai toks pažeidimas žemina žmogaus orumą, diskredituoja kultūros įstaigos reputaciją.

2. Valstybinė Lietuvos bibliotekų fondo politika nustatyta Įstatymo 4 skirsnyje Lietuvos bibliotekų fondas ir jo apsauga. Įstatymas nereglamentuoja galimybės pripažintas nereikalingomis arba netinkamomis naudoti bibliotekų fondo nurašytas knygas neatlygintinai perduoti fizinių ir juridinių asmenų nuosavybėn. Bibliotekos vadovaujasi Lietuvos Respublikos valstybės ir savivaldybių turto valdymo, naudojimo ir disponavimo juo įstatymu, Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2001 m. gegužės 9 d. nutarimu Nr. 531 patvirtinta Nereikalingo arba netinkamo (negalimo) naudoti valstybės ir savivaldybių turto pardavimo viešuose prekių aukcionuose tvarka ir Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2001 m. spalio 19 d. nutarimu Nr. 1250 patvirtintu Pripažinto nereikalingu arba netinkamu (negalimu) naudoti valstybės ir savivaldybių turto nurašymo, išardymo ir likvidavimo tvarkos aprašu, kurie nurašytoms knygoms nustato tik likvidavimo procesą.

4. Kokios siūlomos naujos teisinio reguliavimo nuostatos ir kokių teigiamų rezultatų laukiama

1. Įstatymo projekto 1 straipsniu keičiamoje 5 straipsnio 2 dalyje patikslinta nuoroda į Lietuvos Respublikos valstybės ir savivaldybių įstaigų darbuotojų ir komisijų narių darbo apmokėjimo įstatymą, vietoje jo nurodant pakeistą Lietuvos Respublikos biudžetinių įstaigų darbuotojų darbo apmokėjimo ir komisijų narių atlygio už darbą įstatymo pavadinimą.

2. Įstatymo projekto 2 straipsniu keičiamo Įstatymo 6¹ straipsnio 4 dalyje atsisakoma nuostatos dėl nepriekaištingos reputacijos detalių kriterijų vardijimo Lietuvos nacionalinės, apskričių, savivaldybių viešųjų ir valstybinės reikšmės bibliotekų vadovams, taip pat pretenduojantiems šias pareigas eiti asmenims ir teikiama blanketinė nuoroda į Valstybės tarnybos įstatymą. Siekiant užtikrinti vienodą kultūros įstaigų vadovų darbo santykių reglamentavimą, 6¹ straipsnis papildytas nauja 5 dalimi, nustatančia, kad paaiškęjus, kad Lietuvos nacionalinės, apskričių, savivaldybių viešųjų ir valstybinės reikšmės bibliotekų vadovas neatitinka nepriekaištingos reputacijos kriterijų, nurodytų šio straipsnio 4 dalyje, savininko teisės ir pareigas įgyvendinanti institucija priima sprendimą vadovą atleisti iš pareigų ir nutraukia su juo sudarytą darbo sutartį. Ši nuostata yra įtvirtinta Kultūros centrų įstatyme, Muziejų įstatyme ir Profesionaliojo scenos meno įstatyme. Siūlomos teisinės nuostatos teigiamas rezultatas – teisinio reguliavimo suderinamumas ir vienodas taikymas visuose kultūros sektoriuose. Siekiant teisėkūros ekonomiškumo, keičiamos Bibliotekų įstatymo 6¹ straipsnio 2¹ dalies nuostatos, kad savivaldybės viešosios bibliotekos vadovas gali būti skiriamas be konkurso antrajai 5 metų kadencijai, jeigu jo eitos kadencijos metu visuose kasmetiniuose veiklos vertinimuose jo metų veikla buvo įvertinta *gerai* arba *labai gerai* į <...> jo metų veikla buvo įvertinta kaip *atitinkanti lūkesčius* ir (ar) *viršijanti lūkesčius*.

3. Įstatymo projekto 3 straipsniu keičiamo 19 straipsnio pakeitimais siekiama įtvirtinti dispozityvią nuostatą dėl galimybės bibliotekoms pripažintas nereikalingomis arba netinkamomis naudoti bibliotekų fondo nurašytas knygas neatlygintinai perduoti fizinių ir juridinių asmenų nuosavybėn. Siekiant išvengti galimo piktnaudžiavimo atvejų iki 2024 m. birželio 30 d. planuojama parengti ir Lietuvos Respublikos kultūros ministro įsakymu patvirtinti pripažintų nereikalingomis arba netinkamomis naudoti bibliotekų fondo nurašytų knygų neatlygintino perdavimo fizinių ir juridinių asmenų nuosavybėn tvarką, kurioje būtų detalčiai reglamentuotas perdavimo procesas, perdavimo būdai ir taikomi kriterijai. Siūlomos teisinės nuostatos teigiamas rezultatas – visuomenės viešojo intereso ir knygos funkcionalumo išlaikymas (perskaitomumas, atvertimas, tvarumas).

5. Numatomo teisinio reguliavimo poveikio vertinimo rezultatai, galimos neigiamos priimto įstatymo pasekmės ir kokių priemonių reikėtų imtis, kad tokių pasekmių būtų išvengta

Priėmus Įstatymo projektą, neigiamų pasekmių nenumatoma.

6. Kokią įtaką priimtas įstatymas turės kriminogeninei situacijai, korupcijai

Įstatymai įtakos kriminogeninei situacijai neturės.

7. Kaip įstatymo įgyvendinimas atsilieps verslo sąlygoms ir jo plėtrai

Įstatymo įgyvendinimas neatsilieps verslo sąlygoms ir jo plėtrai.

8. Ar įstatymų projektai neprieštarauja strateginio lygmens planavimo dokumentams

Įstatymo projektas neprieštarauja strateginio lygmens planavimo dokumentams.

9. Įstatymo inkorporavimas į teisinę sistemą, kokius teisės aktus būtina priimti, kokius galiojančius teisės aktus reikia pakeisti ar pripažinti netekusiais galios

Priėmus įstatymą, kitų įstatymų keisti ar pripažinti netekusiais galios nereikės.

10. Ar įstatymo projektas parengtas laikantis Lietuvos Respublikos valstybinės kalbos, Teisėkūros pagrindų įstatymų reikalavimų, o įstatymo projekto sąvokos ir jas įvardijantys terminai įvertinti „Terminų banko“ įstatymo ir jo įgyvendinamųjų teisės aktų nustatyta tvarka

Įstatymo projektas parengtas laikantis Lietuvos Respublikos valstybinės kalbos įstatymo, Teisės aktų projektų rengimo rekomendacijų, patvirtintų Lietuvos Respublikos teisingumo ministro 2013 m. gruodžio 23 d. įsakymu Nr. 1R-298 „Dėl Teisės aktų projektų rengimo rekomendacijų patvirtinimo“, ir atitinka bendrinės lietuvių kalbos normas.

11. Ar įstatymo projektas atitinka Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos nuostatas ir Europos Sąjungos dokumentus

Įstatymo projektas neprieštarauja Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos bei Europos Sąjungos teisės nuostatoms.

12. Jeigu įstatymui įgyvendinti reikia įgyvendinamųjų teisės aktų, kas ir kada juos turėtų priimti

Lietuvos Respublikos kultūros ministras iki 2024 m. birželio 30 d. turės patvirtinti pripažintų nereikalingomis arba netinkamomis naudoti bibliotekų fondo nurašytų knygų neatlygintino perdavimo fizinių ir juridinių asmenų nuosavybės tvarką.

Lietuvos Respublikos kultūros ministras iki 2024 m. birželio 30 d. turės pakeisti Lietuvos Respublikos kultūros ministro 2010 m. spalio 6 d. įsakymą Nr. ĮV-499 „Dėl Bibliotekų fondo apsaugos nuostatų patvirtinimo“.

13. Kiek valstybės, savivaldybių biudžetų ir kitų valstybės įsteigtų fondų lėšų prireiks įstatymui įgyvendinti, ar bus galima sutaupyti (pateikiami prognozuojami rodikliai einamaisiais ir artimiausiais 3 biudžetiniais metais)

Įstatymo projekto nuostatoms įgyvendinti papildomų lėšų nereikės.

14. Įstatymo projekto rengimo metu gauti specialistų vertinimai ir išvados

Lietuvos Respublikos kultūros ministro teikimu klausimas svarstytas Lietuvos bibliotekų tarybos (toliau – Taryba) 2023 m. balandžio 5 d. posėdyje (protokolo Nr. EK10-1). Tarybos narių balsų dauguma priimtas sprendimas pritarti Lietuvos Respublikos bibliotekų įstatymo pakeitimui, siekiant reglamentuoti nuostatą dėl galimybės pripažintus nereikalingais arba netinkamais (negalimais) naudoti bibliotekų fondo nurašytus dokumentus perduoti neatlygintinai fizinių ir juridinių asmenų nuosavybės.

14. Reikšminiai žodžiai, kurių reikia šiam projektui įtraukti į kompiuterinę paieškos sistemą, įskaitant Europos žodyno *Eurovoc* terminus, temas ir sritis

Keičiamų reikšminių žodžių nėra.

15. Kiti, iniciatorių nuomone, reikalingi pagrindimai ir paaiškinimai

Néra
